

NOVA BORBA PROTIV MAFIJE

Leoluka ORLANDO
(Leoluca Orlando)

Stara strategija u borbi protiv mafijaša, koja se zasnivala na moralnoj odbojnosti, više nije dovoljna. Da bi se porazila "Koza Nostra" neophodno je da se prezir spoji sa ekonomskom računicom. Pro-dor mafije u svet politike i uglednih profesija

---

1.

„*M*NOGIM IZDAVAČIMA SAM PONUDIO

da objave moju knjigu o istorijatu borbe protiv mafije i svi su mi odgovorili da umesto toga napišem knjigu o istorijatu mafije...“ – rekao mi je nedavno jedan prijatelj, novinar. Čini se da borba protiv mafije više nikoga ne zanima. Da li je to obeležje našeg doba?

Kao da su protekle stotine godina otkako je (u januaru 1987. godine) Leonardo Šaša govoreći o „stručnjacima za borbu protiv mafije“ izazvao žučne rasprave. Tačno, u to vreme suprotstavljanje mafiji bilo je prava novost, privlačilo je pažnju, izazivalo kritike i podsticalo ostrašćene polemike. Te reči velikog sicilijanskog pisca i potonje rasprave obeležile su jednu od prekretnica u istorijatu borbe protiv mafije.

Iako mafija kao zločinačka organizacija postoji na Siciliji već više od 150 godina, država, crkva, politika i štampa decenijama gotovo uopšte nisu govorili o mafiji, već uglavnom o pojedinačnim mafijašima. „Kriminalaca ima svuda, a ne samo na Siciliji“ – glasila je jedna od ustaljenih fraza kojom su se pomenute institucije služile da ne bi priznale postojanje te organizacije, tog sistema kulturne, političke, verske, ekonomske i ... zločinačke moći.

U odnosu na tu pojavu na koju se gledalo kao na zbir pojedinačnih zločina koje samostalno vrše pojedinci, a ne kao na sistem moći, povremeno bi se pojavio i neko ko joj se, kao pojedinac, odlučno suprotstavljao. Tako je i istorijat borbe protiv mafije bio u stvari istorijat mnoštva pojedinačnih boraca protiv mafije. Počev od Emanuelea Notarbartola, koji je ubijen krajem XIX veka, pa sve do fašizma, borba protiv mafije nije postojala, jednostavno zato što ni mafija „nije postojala“.

U stvari, tek sa pojavom fašizma, tipičnog sistema nedemokratske vlasti, mafija se prvi put sagledava kao sistem, a potom se tom novom stanovištu prilagođava i borba protiv nje: fašizam kao jedini nosilac neprikosnovene vlasti uočio je da njegov suparnik i neprijatelj nije pojedinačni mafijaš, već mafija kao sistem koji bi mogao da ugrozi tu vlast u svakom, pa i u kulturološkom smislu. Bilo je to doba borbe protiv mafije koju je sprovodio fašistički prefekt Čezare Mori, a okončana je čim je mafija prihvatila da se uključi u sistem i da mu se pokori, odnosno čim su mafijaši koji su ostali na Siciliji postali sastavni deo fašističkog režima.

Tek posle savezničkog iskrcavanja na Siciliju 1943. godine italijanski mafijaši koji su za vreme fašizma emigrirali u Sjedinjene Američke Države mogli su tokom oslobađanja Sicilije od nacističko-fašističkih snaga ponovo da izgrade sistem moći svedočeći o svom protivrečnom, ali očiglednom prisustvu u novim demokratskim ustanovama Republike Italije, zahvaljujući obnavljanju iskonskih veza sa sicilijanskim veleposedništvom.

Nove demokratske slobode, snažan uticaj marksizma na politiku i sindikate, pitanja vezana za agrarnu reformu i zauzimanje zemljišnih poseda usloveli su pokretanje temeljne borbe protiv mafije, premda spore i zakasnele u odnosu na savezničko iskrcavanje 1943. Taj novi otpor mafiji više se ne zasniva samo na pojedinačnom zalaganju. Bile su to godine borbe seljaka za pravo na zemlju i godine značajnih istorijskih ličnosti, poput Plačida Ricota, koje su bile kadre da izgrade pravi pravcati pokret.

Stvaranje snaga za suprotstavljanje mafiji u okviru marksističkih organizacija koje su bile i njihovo snažno uporište, uslovalo je ponovno jačanje veza između mafije i antikomunistički nastrojenih političkih grupacija, o čemu svedoče i pokolj u Porteli dele Đinestre, stalni napadi na sindikate, kao i stvaranje fronta italijanskih komunista i socijalista. Te veze prožimaju celokupni posleratni period, sve do pedesetih godina prošlog veka i najavljuju „premeštanje“ mafije u velike gradske centre.

Budući da je značaj velikih zemljišnih poseda opao, mafija prelazi u gradove, pre svega u Palermo, gde se ukorenjuje, živi, radi, razvija svoje „delatnosti“ i kontroliše podjednako i politiku i ekonomiju, obilato koristeći sve pogodnosti koje nude procesi „divlje“ urbanizacije, pod okriljem antikomunizma, kako u politici, tako i u okviru vere, ekonomije, zvanične kulture, pa čak i samog pravosuđa. Bile su to godine učvršćivanja ustanova autonomije na Siciliji, kada su regionalne vlasti obavljale raspodelu političkih i rukovodećih zvanja i položaja; bile su to godine „pljački“, među kojima je i pohara u oblasti građevinarstva u Palermu.

210 | Ako izuzmemo pojedinačne proteste, naročito u doba buđenja svesti o ličnom zalaganju i učešću u događajima, kao i traganja za novim vrednostima

'68, mafija je decenijama neprikosnovenno vladala, uživajući u dvostrukoj blagodeti činjenice da predstavlja sistem moći, a da je društvo ne doživljava tako.

Kada su prinuđeni da se suoče sa činjenicama koje izazivaju strahovanje i uznemirenost, svi ponavljaju dobro poznatu frazu: „Tačno je da postoje pojedinačni kriminalci. Zločinaca ima svuda, a ne samo na Siciliji.“

Tek krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošlog veka u Palermu i na Siciliji počeli su da gledaju na mafiju kao na celovit sistem moći, a na borbu protiv nje kao na neophodan i dostižan celovit sistem otpora i mogućnost izbora.

2. Politički zločini (tj. ubistva političkih aktivista kao što je Pepino Impastato i predstavnika političkih institucija, kao što su Mikele Reina, Pjersanti Matarela i Čezare Teranova) kao i priznanja Tomaza Bušete, mafijaša koji je odlučio da saraduje s policijom, ukazali su javnom mnenju i svim, pa i najpravnodušnijim Sicilijancima na pogubno i sveobuhvatno prisustvo mafije koja se ne oslanja samo na zemljišne posede, već je kadra da prodre u sve oblasti života na Siciliji.

Hapšenje Vita Čančimina, ličnosti koja je bila simbol kako političke i ekonomske, tako i zločinačke moći i burno postavljanje pitanja moralnosti u okviru Demohrišćanske partije, kao vladajuće stranke na Siciliji, doprinose novoj atmosferi u kojoj se pažnja javnosti usmerava na mafiju. To je posledica prve velike istrage protiv mafijaša koju je pokrenuo tim za borbu protiv mafije, pod vođstvom Antonina Kaponeta, naslednika Roka Kiničija, ubijenog u leto 1983, upravo dok je vodio istragu o ubistvu predsednika Sicilijanske regije Pjersantija Matarele i o porodici moćnih uterivača dugova Nina i Injacija Salva, koji su bili simbol političko-ekonomske i zločinačke moći.

Pojava Opštine Palermo kao tužitelja na tom suđenju, sve veća pažnja koju je javno mnenje poklanjalo borbi političkih struktura i pravosuđa protiv kriminala, jasne i glasne optužbe kardinala Salvatorea Papalarda, palermitanskog nadbiskupa, posle ćutanja njegovih prethodnika koje je trajalo desetinama godina, zatim uključivanje školstva, zastupanje novih stavova u sredstvima informisanja, izbijanje sukoba oko moralnih pitanja i u građanskom društvu i u političkim strankama, a posebno u Demohrišćanskoj partiji – sve su to kockice u mozaiku koji svedoči ne samo o učvršćivanju svesti o prirodi mafije kao sistema i izvan velikih poseda, već i o izgradnji čitave mreže društvenih, političkih, kulturnih, ekonomskih i verskih odnosa koji su omogućili da se više ne govori o pojedinačnim borcima protiv mafije, nego o početku sveobuhvatnog suprotstavljanja organizovanom kriminalu.

Početak 1987. godine upravo na tu, još uvek nesigurnu i nezrelu borbu protiv mafije, obrušile su se reči Leonarda Šaše, koje su mogle da oslabe, pa čak i da zatru celovitost te borbe u samom začetku i to zahvaljujući opasnom

spoju ugleda velikog književnika i spremnosti mafijaša i njihovih saradnika da zloupotrebe njegove reči.

Tada je sistem političko-mafijaške sprege na sve načine pokušavao da iskoristi „prednost“ koju su mu nudile te reči i da okruži zidom ćutanja one koji su raskinuli s nekadašnjim miranjem sa postojećim stanjem, kako u pravosuđu, tako i u opštinskim vlastima.

Paolo Borsellino, koji je bio neposredna meta takvih pokušaja izolovanja, zbog dužnosti i ograničenja koje mu je nametalo zvanje sudije nije mogao da dobije onoliko prostora za delovanje koliko je zauzeo pisac ovih redova kada je izazvao razdor u Demohrišćanskoj partiji i pozvao grad da se jasno opredeli na čijoj je strani, a na političkim zborovima i u italijanskoj i u stranoj štampi snažno isticao da je izlaz u priklanjanju nepokolebivoj moralnosti Đulija Andreetija i njegovih ljudi na Siciliji. Za razliku od sudija, političari su bili u mogućnosti da raskinu sa dotadašnjim sistemom, što je dovelo do stvaranja organizacije „Rete“, najpre kao pokreta, a potom i kao stranke osnovane upravo zahvaljujući moralnom suprotstavljanju mafiji i korupciji, što je jedinstven slučaj u istoriji Italije kao republike.

Zahvaljujući i neumoljivosti tadašnjih opredeljenja, ali i pojavi uverljivih političkih rešenja, borba protiv mafije se održala, premda je nailazila na bezbroj zamki i na zlonamerno nerazumevanje.

3. Tokom 1992. godine pokolji u Kapačiju i u ulici D'Amelio izazvali su pravu buru silovitog negodovanja javnosti i došle su do izražaja organizacione sposobnosti snaga koje se na Siciliji i u Palermu bore protiv mafije i koje su postale uporište i uzor za ceo italijanski jug i čitav svet.

Sveopšte negodovanje i gnev naroda odrazili su se i na ponašanje državnika o čemu svedoči i gest tadašnjeg predsednika Republike, Oskara Luidija Skalfara, koji je odmah po izboru, pre nego što je zvanično stupio na dužnost, otišao u Kapači, na mesto gde su stradali Đovani Falkone, Frančeska Morvilo i članovi njihove pratnje i odao im poštu.

Upravo zahvaljujući tom narodnom gnevu i promenjenom stavu državnih struktura, kao i uvođenju nekih novina, poput neposrednih izbora za gradonačelnike, došlo je do promena u upravi Katanije i Palerma i do procvata tako zvane „sicilijanske renesanse“.

Te promene su u suštini označile novu prekretnicu, jer su predstavljale celovitu i zajedničku reakciju celokupnog društva: možda su tada Palermitanci prvi put „zaboravili na mafiju“, jer su svest i kulturni tokovi bili upereni protiv mafije i njenih izvitoperenih vrednosti.

212 Tokom devedesetih godina prošlog veka mafija je nesumnjivo izgubila kulturnu prevlast, što je nužan, ali ne i konačan korak na putu oslobađanja. Si-

cilijanci su povratili one tipične vrednosti i obeležja vlastite kulture (čast, porodica, prijateljstvo) koje su u prethodnom periodu zloupotrebljavali izopačujući njihov smisao. Sicilijanci su ponovo otkrili dostojanstvo vlastitog kulturnog identiteta.

Međutim, „mafijaški sistem“ je po ko zna koji put pokazao da je kadar da brzo reaguje i promeni strategiju: pokolji su prestali (budući da su se pokazali kao vrlo neugodan bumerang), mafija se povukla i promenila ne samo teritoriju na kojoj deluje (kao kad je sa velikih poseda prešla u gradska središta) već i svoj sistem vrednosti i našla nove oslonce, sklapanjem saveza sa drugim predstavnicima političkih i privrednih struktura ne samo iz Palerma ili sa Sicilije.

I dok su optuženi na suđenjima mafiji do nedavno pretežno bili kriminalci koji su sukobe rešavali vatrenim oružjem, nije slučajno što se danas gotovo svi optuženi bave uglednim zanimanjima, potiču iz redova poslovnih preduzetnika, visokih rukovodilaca, ili su na važnim funkcijama u državnim institucijama... sve su to takozvane „ličnosti izvan svake sumnje“.

Pošto je pretrpela poraz na planu kulture i zapravo isključena iz sicilijanske kulture, mafija se potrudila da se uzdigne na viši nivo: ne želi više da se prikaže kao organizacija vojničkog ustrojstva, naprotiv, pre bi se reklo da se njeni šefovi svim silama upinju da razdvoje „vojnu“ od „civilne“ mafije i da ubede javnost da ova potonja nije mafija, već samo grabežljiva i ambiciozna politička i privredna delatnost. Nova mafija više ne zloupotrebljava, niti izvrće smisao vrednosti kao što su čast, porodica i prijateljstvo kako bi se nezakonito i po svaku cenu domogla monopola nad unosnim poslovima, već neposredno zloupotrebljava smisao i pojam slobode i izvrće ga u sredstvo za dobijanje monopola po svaku cenu.

Tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka postojala je opasnost da borba protiv ovakve mafije koja se više ne skriva iza paravana tobožnjih tradicionalnih sicilijanskih vrednosti bude samo delimično uspešna. I borba protiv mafije, ako i u novim okolnostima želi da bude sistem, a ne samo zalaganje pojedinaca, mora da se uzdigne na viši nivo.

Tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka borba protiv mafije zasnivala se na opštem negodovanju i to je bilo dovoljno za suprotstavljanje mafiji koja je tada vršila pokolje. Ali današnja borba protiv mafije mora kao sistem da se suprotstavi novom mafijaškom sistemu, ne može da se zasniva samo na gnevu, mora da pokaže da donosi boljitak.

Razrada koncepta da zakonitost donosi razvoj, kao i izgradnja ne samo kulture, već i privrede koja počiva na zakonitosti predstavljaju veliki izazov za današnju borbu protiv mafije koja želi da postane sistem.

I u ovim novim okolnostima presudnu ulogu imaju ne samo sudstvo i policija, već takođe i školstvo, crkva, sredstva informisanja, preduzeća, sindikati.

Razume se da danas nije lako izgraditi sistem borbe protiv mafije kad je 2001. godine jedan ministar, i to ministar za infrastrukture (što znači da su u njegovoj nadležnosti sve velike javne investicije za koje su mafijaški klanovi oduvek živo zainteresovani) izjavio da je zbog poslovnih interesa ponekad neophodan „suživot” s mafijom. Od tada je prošlo četiri godine, a on je još uvek ministar.

Razume se da danas nije lako izgraditi borbu protiv mafije kao sistem kad su najviši funkcioneri regionalne sicilijanske vlade (a o sadašnjim poslanicima i značajnim političkim predstavnicima na Siciliji moglo bi još mnogo toga da se kaže) bili i ostali (bez obzira na krivičnu odgovornost koju možda podrazumeva ta činjenica) prisni prijatelji i redovni posetioци onih preduzetnika, rukovodilaca, direktora preduzeća, predstavnika uglednih profesija koji su novi oslonac nove mafije.

Razume se da danas nije lako izgraditi borbu protiv mafije kao sistem kad su predstavnici crkve i kulture bez ikakvog ustezanja prisni prijatelji, savetnici i redovni posetioци tih najviših funkcionera regionalne vlade i tih istih novih oslonaca nove mafije.

Razume se da danas nije lako izgraditi borbu protiv mafije kao sistem kad ugledni sicilijanski krugovi ističu kao primere za ugled ličnosti sumnjivih kvaliteta, koje su stalno na granici između zakona i kriminala.

Razume se da je to teško postići, ali ne i nemoguće, i to istim onim sredstvima koja su oduvek delotvorna: negodovanjem protiv mafije i dokazivanjem da borba protiv nje donosi boljitak.

Negodovanje već navodi mnoštvo Sicilijanaca da izbegavaju one javne ili privatne inicijative u kojima učestvuju sumnjive i kompromitovane ličnosti, počevši od uobičajenih javnih poziva na suprotstavljanje mafiji i odavanja pošte njenim žrtvama gde postoji opasnost da se nađu pored onih predstavnika zvaničnih institucija za koje se vrlo dobro zna da su povezani sa ubicama žrtve kojoj se navodno odaje pošta.

Razmišljanje o boljtku već navodi mnoge preduzetnike na zaključak da sa ovom novom mafijom nema budućnosti ni za Siciliju, ni za njihove poslove, da ona znači stalno zaostajanje čitave regije i otimanje malog broja ljudi oko monopola nad unosnim poslovima, bez izgleda za razvoj.

Savremena borba protiv mafije može da postane sistem ako političari postojeće negodovanje povežu sa mogućnostima ekonomskog boljtku, ako gnevne sicilijanske građane povežu sa poštenim evropskim bankarima i tako stvore čvrst savez protiv sistema nove mafije koja sicilijanske građane pomirene sa sudbom, ili podmićene, povezuje sa beskrupuloznim međunarodnim bankarima.

Savremena borba protiv mafije može da postane sistem ako se suprotstavi mafiji koja izvrće sve tradicionalne sicilijanske vrednosti ne samo podržavanjem

udruživanja svih poštenih Sicilijanaca, već i povezivanjem tog nužnog saveza sa mnoštvom drugih saveza: povezivanjem sicilijanskih preduzetnika sa preduzetnicima izvan Sicilije, sicilijanskih novinara sa novinarima izvan Sicilije, sicilijanskih crkvenih velikodostojnika sa velikodostojnicima izvan Sicilije, sicilijanskih snaga koje se bore protiv mafije sa istim takvim snagama koje su danas neophodne i u Milanu i u Frankfurtu.

Prevela Mirela Radosavljević